

synoniem met, beteekent, bedoelt, leidt tot huldigen.

Maar ten aanzien van Bilderdijk is zulk een huldiging niet vanzelfsprekend. Wie maar eenigszins op de hoogte is van de houding die de toonaangevende 19e-eeuwers tegenover Bilderdijk hebben aangenomen en van de afkeerigheid, die in sommige kringen nog bestond zelfs na de grootsche herdenking door de Bilderdijk-Commissie van 1906¹⁾ georganiseerd, weet dat het niet overbodig is, als het thans gevormde Bilderdijk-Comité verklaart, dat de herdenking, die het voorbereidt, een huldiging zal zijn.

Dit Bilderdijk-Comité van 1931 geeft op verschillende wijzen uitvoering aan zijn voornemen. Reeds deed de voorzitter, de heer August Heyting, het eerste deel het licht zien van een boek „Willem Bilderdijk als dichter“²⁾ en het beraamt, ben ik wel ingelicht, plannen voor een Bilderdijk-viering in December (de 18e December is Bilderdijk's sterfdag). En het vond aanleiding tot een eerste huldigingssamenkomst in het feit, dat het den 26en Maart 125 jaar geleden was, dat de dichter uit zijn ballingschap terugkeerde.

Deze samenkomst werd gehouden in Den Haag, opgeluisterd door de tegenwoordigheid van de Koninklijke Familie, en werd den volgende avond herhaald te Amsterdam, in de mooie Aula der Gemeentelijke Universiteit. Bij deze Amsterdamsche vergadering ben ik tegenwoordig geweest en ik geloof onzen lezers een genoegen te doen, met hun daarvan een verslag te geven. Zoo ergens toch, dan is het in onzen kring, dat belangstelling bestaat moet voor Bilderdijk en zijn beteekenis, niet alleen als dichter, maar vooral ook als denker, en voor alles, wat op de ontwikkeling van zijn leven en arbeid invloed heeft geëffend.

Men kent het feit, dat tot dezen eersten herdenkingsavond inspireerde.

In 1795 was de nieuwe staatsorde van de Bataafsche Republiek geproclameerd, die aan de Oranje-regering een einde maakte. Van alle „verdachten“ werd een belofte van trouw aan de nieuwe Republiek gevorderd, ook van Bilderdijk, die als Oranjestig advocaat te Den Haag zich bekendheid had verworven. Niet slechts weigerde hij echter die belofte af te leggen, maar hij verzette zich tegen de nieuwe orde in een uitvoerig en scherp adres. Dientengevolge werd hij verbannen: binnen 24 uur moest hij Den Haag, binnen 8 dagen de provincie verlaten hebben. Elf jaar vertoefde hij in den vreemde, tot hij in Maart 1806 kon terugkeeren. Die terugkeer dan was het moment, waar om zich de bovengenoemde Bilderdijkviering concentreerde.

De voorzitter van het Bilderdijk-Comité, de heer August Heyting, sprak een herdenkingsrede uit.

Hij begon, na een korte inleiding over Bilderdijk als Hollander en in zijn houding tot z'n tijd, met te herinneren aan de oorzaak der ballingschap en wat deze uitzetting voor hem beteekende. Ze was een ramp, omdat hij op het onverwachtst zijn gezin, zijn practijk, zijn studie en zijn daarvoor noodzakelijke bibliotheek, moest verlaten; ook, omdat zijn gestel onder de te verwachten ontberingen ernstig zou lijden. Zo was ook inderdaad, elf jaren lang, een zware beproeving. Eerst te Londen, daarna te Brunswijk heeft Bilderdijk moeilijke jaren gehad, die als eenig, maar dan belangrijk lichtpunt hebben gehad, dat ze hem de vereeniging brachten met zijn tweede vrouw, die (in tegenstelling met de eerste) hem een trouwe en liefdevolle echtgenoot is geweest. Maar voor de ontwikkeling van zijn dichterschap heeft deze ballingschap

periode intusschen beslissende beteekenis gehad.

't Best is dat te zien, als men nagaat, wie de dichter Bilderdijk voor en na deze catastrofe is geweest. In de jaren vóór 1795 toont hij voorliefde voor de klassieken, voor Homerus, Sophocles e.a. Het werk, dat hij onder deze inspiratie levert, is schoon van vorm en stijl, munt zelfs uit boven de gelijksoortige poëzie van Vondel. En het heeft literair-historisch grooten invloed geëffend, want het heeft de heerschappij der 18e eeuwse opvattingen over kunst gebroken. De Grieken hebben Bilderdijk zelfstandigheid geleerd en hem den weg der vernieuwing gewezen. Die vernieuwing blijkt uit een vers als dat over den nachtegaal en den koekoek in hun onderlingen zangwedstrijd, dat door den Spreker als proeve werd voorgedragen.

In de beleving van de romantiek der liefde verlaat Bilderdijk dan het classieke genre. Ook begint hem de politiek te interesseren. De tijden worden met het laatste tiental jaren van de eeuw ernstiger en Bilderdijk's muze wordt daardoor gestempeld. Zijn poëzie wordt episch-didactisch, begint dus te komen op het terrein, waar ze haar grootste triomfen zal vieren.

De verbanning stoort deze ontwikkeling. Maar ze brengt toch vruchten. In Engeland komt Bilderdijk onder de bekoring van Ossian, in Duitschland leert hij de vormen van ballade en romance waarden. En als hij dan terugkeert, in 1806, is er verdieping in zijn werk, maar vooral ook grotere hartstocht. Hij komt dan in de volheid van zijn dichterschap: hij geeft zijn drie bekende treurspelen, zijn groot leerdicht over „De Ziekte der Geleerden“, ook begint het epos hem te bekoren. En in deze werkzaamheid stijgt hij op, tot de hoogten der wereldliteratuur. Onze nationale letterkunde kende te voren het epos niet: Bilderdijk schenkt haar een epiek van de hoogste orde; het leerdicht is frequenter in de nederlandsche poëzie, maar Bilderdijk slaagt erin, het op te heffen tot een plastiek als die van Dante. En het leerdicht, dat hij geeft, houdt het midden tusschen lyriek en didactiek. In het satyrische, het beschrijvende, vooral ook in het religieuze, geeft hij zeer belangrijk werk en zoo schenkt Bilderdijk, na zijn terugkeer in het vaderland, aan zijn volk een poëtisch geheel van hoogere orde, volledig in alle genres, in lyriek, didactiek, epiek, dramatiek.

Aan de hand van vele voorbeelden toonde de spreker deze beteekenis van Bilderdijk's kunst aan en hij besloot zijn rede met er op te wijzen, hoe het tijd wordt, dat de benepensten onder de moderne beoordeelaars ophouden met hun totaal onbelangrijke opmerkingen over de gebreken, die ook in Bilderdijk's werk worden gevonden. Onze natie heeft een eereschuld aan Bilderdijk en aan zichzelf. „En wij die hier bijeen gekomen zijn, wij aanvaarden Bilderdijk, wij getuigen van hem, wij brengen hem hulde en zeer grooten dank en dragen hem uit tot zijn eigen, zijn Dietsche volk“.

Wat de heer Heyting hier zei, beteekent inderdaad een huldiging. Want deze rede was een trekken in groote lijnen van het dichterbeeld en deed dit aldus zien als van ver boven de gewone verhoudingen uitreikende grootte. En, in aansluiting bij het momentele feit der herdenking, wees ze de belangrijke plaats aan, die Bilderdijk's weerkeer tot zijn vaderland in zijn ontwikkelingsgang inneemt.

Zeker, met deze behandeling is de stof niet uitgeput. Over de waardij van Bilderdijk's religieuze poëzie en vooral ook over den verstrekkenden invloed van zijn verhandelingen over historie en staatsrecht, zijn lezingen van eenzelfde om-

vang te houden. Maar het Bilderdijk-Comité is ook nog niet aan het einde van zijn werkzaamheid en we mogen ongetwijfeld meerdere Bilderdijk-avonden verwachten, die deze dingen nader zullen adstrueeren. Maar wat we ten gehoor kregen was een goede inzel van een veelbelovende Bilderdijk-herdenking.

Naast deze beschouwing bood de avond verder declamatie uit Bilderdijk's werk. Mevr. Bolding—Goemans droeg verzen voor, die betrekking hebben op het feit der ballingschap: „Op het Schip Het Rendier“ en „In de Scheepskooi“, beide gewaagd van 's dichters gewaarwordingen op zee, „Bij het inzeilen der Hollandsche zeeplas“ en „Aan den Hollandschen wal“, de hartstochtelijke ontboezeningen van den balling, die zijn vaderland weerziet. De heer Willem Nystadt declameerde verzen van lyrischen aard („De Rozen“, „Gehed“, „Morgenstond“) en Mevr. Ellen Varens en de bekende voordrachtkunstenaar Albert Vogel gaven verzen weer van het epische en dramatische genre.

't Geheel was een schoone Bilderdijk-avond, die door de aanwezigen met dankbaarheid werd genoten.

C. T.

¹⁾ Deze commissie, onder eere-voorzitterschap van den toenmaligen burgemeester van Amsterdam, Mr. Dr. van Leeuwen, bezorgde o.m. het bekende Gedenkboek „Willem Bilderdijk“, dat werd uitgegeven bij Höveker en Wormser te Amsterdam.

²⁾ We ontvingen dit boek ter recensie en hopen eerlang er over te handelen.

MUZIKALE KRONIEK

Bach's Johannes- en Matthäus-Passion.

Het is een gelukkig verschijnsel, dat hoe langer hoe meer overal in ons land gepoogd wordt in de lijdensweken een der passies van Bach uit te voeren. En nog meer valt het te loven, dat vele vereenigingen elk jaar weer zich opmaken om een van beide bovengenoemde werken in te studeeren, want eerst door ernstig en herhaald bestudeeren dezer werken is het mogelijk, ze op de juiste waarde te leeren schatten.

Zoo gaf ook nu weer de Christelijke Oratorium-vereeniging te Utrecht een uitvoering van de Johannes-passion op 31 Maart, terwijl op 2 April de Nederlandsche Bachvereeniging in de Groote Kerk te Naarden weer een modeluitvoering bracht van de Matthäus-passion.

Vijf passies zijn door Bach geschreven, vier naar de evangeliën en één op een tekst van den Leipziger postambtenaar Picander, wiens burgerlijke naam Henrici is. Deze laatste passion is echter verloren gegaan, terwijl van de Markus-passion slechts een vijftal lyrische stukken bewaard zijn gebleven. De Lukas-passion is tot ons gekomen in een manuscript, dat niet door Bach is vervaardigd (zie in het Bach Jahrbuch 1911 het artikel van Max Schneider hierover). Men betwijfelt dan ook wel, of Bach de auteur is van dit werk en acht het, wanneer men al het auteurschap van Bach aanneemt, een jeugdwerk, waarin wel gedeelten voorkomen, die Bach waardig zijn, maar dat ook zeer veel gedeelten bevat, die van veel minder beteekenis zijn.

Alleen de Johannes- en de Matthäus-passion kunnen dus voor regelmatige uitvoering in aanmerking komen. Welke van de twee het belangrijkste is, valt

zelle? Wat zou hij zien anders dan natuur? Muziek van Beethoven, speelsche natuurmuziek, beluisterd door Gezelle, verwacht ge het anders? Hij ziet een blaadje op 't water vallen en liggen (dit herinnert aan 't wisselen van tonica en dominant) en nu begint het tafereeltje. De hemel hoort erbij en komt er ook bij. Maar ook verdere stof: een kringelend vischje, wuivend riet, bloemetjes aan de kant enz.? Neen, ziehier de keus: de in beginsel zoo eenvoudige muziek noopt Gezelle tot het enkele beeld: het spel van het blaadje en het water. Ongelooflijk, hoe durft hij, dat spot toch met...! Ja, een dichter durft... en wat moet die droefgeestige kop van Gezelle geglimlacht hebben, toen die woordenmuziek (geen akelig-eenzijdige tachtiger woordmuziek) uit zijn ziel kwam ruischen, even af, speelsch en natuurlijk als het model. Kan een keus strenger zijn en beter worden volgehouden? De dichter krijgt bij zoo'n volgehouden vers alle verstandige menschen tegen zich en zou dit vandaag nog krijgen, indien hij nu eenmaal niet Gezelle was!

De tweede eisch was: de herschepping moet geen muziek noemen, doch muziek zijn. Oordeel zelf: hier geen ode aan de muziek, geen beeldspraak van „z'is als de zee“ enz., geen beschrijving van een ontroerd of sidderend neerzittend mensch... Gezelle ziet geen uitvoerenden, hoort geen tonen, ziet geen noten, hij zit aan de waterkant, de hemel blikkert hem in dat op 't blaadje vloeiend water in de oogen, dat deint en wisselt, drijft boven, duikt onder...

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Over het Beschrijven van Muziek.

III.

Ik ken dan toch één proeve van herscheppende muziekbeschrijving, die volmaakt is, voorzover dat hier beneden kan. En die waarlijk een bepaalde compositie nazigt. Kent ge Guido Gezelle's

't Er viel 'ne keer een blaadtjen op
het water
't Er lag 'ne keer een blaadtjen op
het water
En vloeien op het blaadtje dei
dat water
En vloeien dei het blaadtjen op
het water
En wentel-winkelwentelen
in 't water
Want 't blaadtjen was geworden lijk
het water
Zoo plooibaar en zoo vloeibaar als
het water enz....?

Geen poëzie voor de Dorbeens en de Van Naa-laans, geen „spreken aan de haard met ernst en met verstand“! Dit is voor de groote „kinderen“, die zich nog kunnen verlustigen in de liefelijkheid

moeilijk ui-
weest, die
maar ook
mann), di-
In beide v-
tot het vo-
kerkelijke
bezitten v-
tekst der J-
gesteld ui-
voering va-
het lijdens
dene ander-
van de J-
Bach's die-
onder m-
Wat
scheide-
ken. Ik de-
de Johann-
ihm kreuzi-
koor van
ihr angef-
passion e-
van over-
de Matthä-
Johannes-
c klein,
middenge-
telkens w-
koor van
van de zir-
tot uiting-
koole „La-
haat word-
Johannes-
slotkoor v-
dan ook w-
op laat v-
Ook is
tvo accor-
en orator-
pathetisch-
vinden we-
duid als
meeste ar-
tativo ag-
waarop d-
Johannes-
claycinbe-
wordt de-
strijkinstr-
zachte ho-
„Eli, Eli,
zijn ook d-
den, waar
strijkinstr-
Beide u-
geleid doe-
nelis, de
geheel is
Naarden
Wilhelm
iem Rave-
kleine pa-
door lode
prachtige
en de scho-
partij ver-
Kappel v-
gaf verder
uitvoering
dan ook
model-uit-
ging te l-

Maar z-
de muzie-
langen, d-
zelliaantje
baar wil-
wijzen. I-
wenken I-
beschrijvi-
De mu-
bridisch
de keus
ties van
publiek
staan de
uitweidin-
termen s-
ruimte k-
beschrijvi-
een duid-
ving in
De jour-
op glad
Hoe n-
is in de
anderend
technisch
dat „me-